

tidsskrift sb., -et, -er, i sms.
 tidsskrift- el. tidsskrifts-, fx
 tidsskrift(s)artikel.

tidsspild sb., -et el. tids-

spilde sb., -t.

Nyt fra **Sprognævnet**

spørgsmål, tj. pl. ene

tidsstemple vb., -ede.

tidsstempling sb., -en, -er.

Nyt fra Sprognævnet bliver gratis og digitalt fra 2017

Kære læsere!

I mere end 30 år er *Nyt fra Sprognævnet* dumpet ind ad abonnenternes brevsprækker 4 gange årligt. Læserskaren har været stor – over 4000 abonnenter om året i de bedste år – men i de seneste 10 år har den desværre været støt dalende således at den nu kun ligger på omkring 2100.

Vi tager det ikke som udtryk for at interessen for sproget eller bladet som sådan er blevet ringere. Tværtimod kan vi se at der er mange der følger med i de mange artikler og spørgsmål og svar der trykkes i bladet, og at de også finder vej til offentligheden. I foråret var fx artikelserien om sprogteknologi et centralt omdrejningspunkt for en debat i Folketinget som mundede ud i at der nu skal afholdes en høring om emnet. Og senest blev historien om bogstavet X i *Nyt fra Sprognævnet* 2016/3 taget op af et af de store dagblade.

Vores samfund er i de seneste år blevet mere og mere digitalt, og det har betydet at

udgifterne til distribution af trykt materiale er blevet dyrere. Især udgifterne til porto, fakturering og ikke mindst servicering af abonnenterne er steget voldsomt, og det har ført til at udgifterne til udgivelse af bladet nu overstiger indtægterne, og her er udgifterne til skrivning og redigering af artiklerne endda ikke regnet med.

Nævnet har derfor set sig om efter alternativer til den nuværende udgivelsesform og besluttet at *Nyt fra Sprognævnet* fremover udelukkende vil blive udgivet digitalt. Til gengæld vil bladet være gratis for alle.

For jer som abonnenter betyder det at I fremover vil kunne læse *Nyt fra Sprognævnet* på jeres computer, telefon, tavlecomputer/tablet eller som e-tidsskrift på samme måde som mange i dag allerede læser deres avis. I kan fortsat abonnere på *Nyt fra Sprognævnet*, og I vil så få tilsendt et digitalt nyhedsbrev pr. e-mail 4 gange om året, dvs. hver gang bladet udkommer. Og I vil fortsat have adgang til at søge i alle de gamle numre fra *Nyt fra* >

Sprognævnet som ligger på vores hjemmeside.

Vi arbejder på at man fortsat kan købe det trykte blad i vores webshop på www.dsn-webshop.dk, men prisen vil blive en anden fordi den skal afspejle de reelle udgifter til trykning og porto.

Vi vil i første omgang ikke ændre på bladets redaktionelle linje, kun hen ad vejen tilpasse formen til det digitale medie. Men vi planlægger at arbejde lidt mere med stoffet i kølvandet på den læserundersøgelse vi foretog i 2015, som viste at mange læsere ønsker flere korte artikler og spørgsmål og svar i stedet for lange artikler.

Vi håber at I vil tage godt imod disse æn-

dringer og vil fortsætte med at abonnere på bladet. Det er trods alt godt, at bladet bliver gratis tilgængeligt, og vi håber at flere dermed vil komme i kontakt med det og få glæde af det.

For at I kan fortsætte jeres abonnement og modtage *Nyt fra Sprognævnet* som nyhedsbrev, skal vi bruge jeres e-mailadresse. Derfor bedes I gå ind på nævnets hjemmeside, www.dsn.dk, og tilmelde jer nyhedsbrevet. Her kan I også tilkendegive om I er interesseret i at købe det trykte blad. Det næste nummer udkommer i marts 2017.

Sabine Kirchmeier

Om ordet *kickoff*

Af Jørgen Nørby Jensen

Blandt de ca. 4.500 nye opslagsord i Retskrivningsordbogen fra 2012 finder man substantivet *kickoff*. Det bruges om 'starten på en sportskamp, især inden for fodbold og amerikansk fodbold' eller om 'begyndelse på et foretagende' (jf. Politikens Nudansk Ordbog med etymologi, 4. udg., 2010). Ordet er lånt fra engelsk *kick-off*, der er dannet af frasen *kick off* 'give bolden op', af *kick* 'sparke' og *off* 'væk, af sted'. Ordstoffet i Retskrivningsordbogen dækker "rigssprogets almindelige ordforråd, herunder en del fagord med en vis almen udbredelse" (jf. Vejledning i ordbogens brug, Retskrivningsordbogen, s. 11).

Ordbogen er som hovedregel forholdsvis tilbageholdende med at optage helt nye ord, og et nyt ord i Retskrivningsordbogen er altså ikke nødvendigvis et nyt ord i sproget. Hvis et ord skal med i ordbogen, skal det således have bevist sin "levedygtighed", og man skal med rimelighed kunne sige at det tilhører det almindelige ordforråd. *Kickoff* opfylder begge kriterier og skal derfor kunne slås op i Retskrivningsordbogen.

Ordets stavemåde

Ordet *kickoff* skal skrives på den anførte måde, altså i ét ord og uden bindestreg. Hvis

Sprognævnet var blevet spurgt om stavemåden før 2012, ville vi dog have svaret at det skulle skrives *kick-off*, altså *med* bindestreg! Det skyldes at Retskrivningsordbogen fra 2001 indeholdt *spin-off* og *take-off*, og at det derfor var rimeligst at lade ordet følge dette mønster.

Ifølge Retskrivningsordbogen fra 2001 skulle engelske låneord på *-off*, *-in* og *-on* altid skrives *med* bindestreg, mens engelske låneord på *-out* og *-up* altid skulle skrives *uden*. Man skulle med andre ord skrive fx *log-in*, *stand-in*, *roll-on* og *spin-off* (med bindestreg), men fx *blackout*, *layout*, *backup* og *makeup* (uden bindestreg). Dette blev ændret i 2012, således at det nu altid er korrekt at skrive sådanne sammensætninger uden bindestreg - ligesom det er i tilsvarende danske orddannelse som fx *skældud*, *svingom*, *rykind*. Her ved slipper man også for de problemer der kan opstå når der dannes sammensætninger med ordtypen. Disse kan altid skrives efter det "almindelige" mønster, altså uden bindestreger: *kickoffmøde*, *logonkode*, *playoffkamp*, *medarbejderlogin*, *spinoffprodukt* osv. (Se i øvrigt Nyt fra Sprognævnet 2013/1, s. 17).

Kickoff i ordbøger

I Ordbog over det danske Sprog (ODS), der dækker sproget fra ca. 1700 til 1950, leder man forgæves efter *kickoff*. Derimod er det med i Jørgen Bang: *Fremmedordbog* (Berlingske Forlag) fra 1938 med betydningsforklaringen 'Signal til at Fodboldspillet startes' og i Sven Brüel: *Gyldendals Fremmedordbog* fra 1960, hvor det forklares som 'det spark til bolden der til enhver tid indleder fodboldspillet'.

Nudansk Ordbog, hvis første udgave ud-

kom i 1953, tager først ordet med i 2010, mens Den Danske Ordbog har det med i bind 3 fra 2004 (og i netversionen på ordnet.dk/ddo). Og i Retskrivningsordbogen dukker *kickoff* som nævnt først op i 2012.

Ordets alder

Ifølge Den Danske Ordbog (ordnet.dk/ddo, besøgt juni 2016) er ordet *kickoff* "kendt fra 1989". Det er en påfaldende sen datering, og den modsiges jo også af at ordet allerede er med i en ordbog fra 1938, jf. ovenfor. At ordet dog muligvis ikke har været kendt af alle, understøttes af et citat fra 1964 fra dagbladet Politiken. Her udtrykker en skribent sin utilfredshed med at en radiomedarbejder har brugt ordet *kickoff* i en omtale af en fodboldkamp: "Jeg blev grebet af forbløffelse grænsende til harme, som snart slog over i latter. Vedkommende mente vel kampens "ophør", men hvorfor så ikke sige det? Mon ikke flere umiddelbart ville kunne forstå dette danske ord? Sportssproget rummer i forvejen et væld af fremmedord – mere end tilstrækkeligt!" (Politiken 4.1.1964).

Som det ses, har skribenten misforstået ordet *kickoff*, og man kunne derfor få den tanke at ordet stadig har været ukendt og sjældent i 1960'erne. Det er nu ikke nødvendigvis tilfældet. Mere sandsynligt er det nok at den pågældende skribent ikke har interesseret sig for fodbold og derfor har ladet sig irritere over et for ham uforståeligt fremmedord i radioen. I hvert fald er ordet *kickoff* allerede brugt i Politiken i 1927:

"Næppe var dog Bolden i Spil igen, før Frem førte med 3-2. Henri Olsen fik Bolden straks efter *kick-off*, førte den op >

og centrede pænt til Kaj Uldall, der straks skød i Maal” (Politiken 10.10.1927).

Tre år før optrådte det i Ekstra Bladet:

”I Virkeligheden er det ikke blot et taabeligt Snobberi, det er tillige en sportslig Urimelighed og i Strid med Spillets Love at lade en eller anden uvedkommende Person foretage kick-off, men f. Eks ved Velgørenhedskampe kan det jo nok forsvares, at man drager Publikum til sig, ogsaa ved den Slags Narrestreger. Vi maa jo heller ikke tage Idrætten for højtideligt” (Ekstra Bladet 20.11.1924)

Og endelig kunne man i 1932 læse følgende i Flensborg Avis:

”Præcist Klokken 2 fløjtede Dommeren .. til Spillets Begyndelse. Flensborg foretog kick-off, men Rensborg bemægtigede sig Bolden, kom ned foran det flensborgske Maal, et haardt Skud, og meget overrasket noterede man 1:0 for Rensborg” (Flensborg Avis 19.4.1932).

Ordet er i citatet fra Politiken skrevet i kursiv, men i de øvrige citater er der ingen tegn på at *kickoff* skulle være nyt, mærkeligt, slangpræget eller på anden måde påfaldende. Ordet forudsættes tilsyneladende bekendt.

Opsummering

Fodbold er i sin moderne variant udviklet i England i midten af 1800-tallet. Sporten blev udbredt i Danmark fra midten af 1870'erne,

Jørgen Nørby Jensen (f. 1971)
er seniorkonsulent i Dansk
Sprognævn.

og med sporten fulgte en række ord og udtryk. I Ordbog over det danske Sprog (og i supplementsbindene hertil) finder man fx ord som *offside*, *heade*, *centre*, *back* og *wing*, der stadig bruges, og *corner*, der er afløst af *hjørne(spark)*. Desuden indeholder ordbogen en lang række danske eller fordanskede fodboldord som fx *frispark*, *fordelsregel*, *positionsspil*, *straffespark*, *flugtskud* og *indkast*. Men *kickoff* er altså forbigået ODS-redaktørernes opmærksomhed. Som de ovenstående citater antyder, er der dog grund til at antage at ordet har været etableret i dansk allerede i 1920'erne – og sandsynligvis før, i hvert fald i sportskredse. Det var faktisk på tide at ordet kom med i Retskrivningsordbogen!

Sprog og kommunikation i digital borgerbetjening

Nordisk klarsprogskonference maj 2017

Digital borgerbetjening spiller en større og større rolle i kontakten mellem myndigheder og borgere i alle de nordiske lande. Kom med til konference på Schæffergården i Gentofte, hør praktikere og forskere fra hele Norden fortælle om hvordan offentlige institutioner kommunikerer med borgerne på digitale platforme, udvid dit netværk, og del din viden.

Program

Hvordan møder offentlige myndigheder borgere på Twitter og Facebook? Hvilke problemer har borgere med digital kommunikation fra det offentlige? Hvordan sikrer man samspillet mellem digitale og trykte tekster? Få svar på disse spørgsmål og mange flere – se hele konferenceprogrammet på www.dsn.dk/klarsprog2017.

Udover foredrag og diskussioner byder

retskrivning sb., -en, -er,
-erne, i sms. retskrivnings-,
fx retskrivningsreform,
retskrivningssystem
retskrivningsord/bog sb.,
-en, -er, -ene, -erne
retskrivningsordbøger,
retskrivningsordbog
retslig (ret., -lig, -ligt)
retslæge sb., -n, -t, -rne (i
ge som bistår med lægelige
undersøgelser ved retssager),
i sms. retslæge-, fx retslæ-
geråd

Dansk Sprognævn

programmet på paneldebat, postersession, rig mulighed for at netværke, festmiddag og en udflugt til Ordrupgaard.

Målgruppe

Konferencen er for alle der interesserer sig for og/eller arbejder med digital borgerbetjening, fx ansatte i offentlige institutioner og private virksomheder, studerende og forskere.

Tid og sted

D. 4. og d. 5. maj 2017 på Schæffergården i Gentofte.

Læs mere på www.dsn.dk/klarsprog2017, hvor du også kan tilmelde dig.

Nye Ord i Dansk 1955 til i dag

Nye Ord i Dansk 1955 til i dag er Dansk Sprognævns nyordsordbog. Ordbogen opdateres løbende med nye ordartikler, og den indeholder nu over 13.000 opslagsord. Disse opslagsord omfatter nye ord, nye betydninger

af gamle ord og nye udtryk og vendinger som er blevet almindelige siden 1955, fra *kernefamilie*, *lørdagsfri* og *sølvbryllupsquarter* over *bistandsklient*, *yuppie* og *spam* til *burkini*, *selfie* og *metroseksuel*.

I ordbogen er der oplysninger om ordenes betydning, brug, oprindelse og tidligst registrerede forekomst, og alle ord er illustreret med citater fra fx aviser, blade og bøger.

Nye ord i dansk 1955 til i dag giver mulighed for at søge på tværs af den alfabetiske orden. Find fx alle nye ord fra 2010, alle ord der ender på *-generation* eller begynder med *baby-*, eller foretag en søgning efter substantiver (navneord) lånt fra engelsk efter år 2000.

Nye ord i dansk 1955 til i dag beskriver vigtige sider af det danske sprogs udvikling fra 1955 til i dag. Ordbogen tager mange nye

ord med, men dog ikke alle. Ordene skal først og fremmest have en vis udbredelse i almensproget, og kun en mindre del af det nyere ordforråd indenfor fagsprog, slang, dialekt og ungdomssprog kommer med.

Ordbogen findes på adressen www.dsn.dk/noid.

Cotton – et supplement

I *Nyt fra Sprognævnet 2016/3* har Pia Jarvad skrevet en god artikel om *Spinlonkjolen*, og tak for det. En enkelt passage har fået mig til at fremkomme med dette supplement, nemlig den passage, hvori hun noterer, at ordet *cotton* oprindelig stammer fra arabisk. Ordet stammer helt korrekt fra semitisk, men ved arabisk er vi kun halvvejs. Ordet kendes fra akkadisk (babylonisk-assyrisk) i formen *kutano* og går tilbage til næsten 2000 f.Kr., hvor det bruges både om enkelte stykker linnedstof og om stoffet pakket til forsendelse og som handelsvare. Så denne type stof har altså heddet det samme næsten så langt tilbage i tiden, som vores skriftlige overlevering går. Den semitiske ordstamme er også kendt fra fønikisk *ktn* med samme betydning,

og dette har nok været långiver til græsk, mykensk *ki-to*, *ki-to-ne*, *ki-to-na* og klassisk *khitōn* (χιτών): ærmeløs lærredskjortel. Også fra semitisk, nok snarest hebraisk *kētōnet*, stammer latin *tunica*. Arabisk har ordet i to former: *kattān* (كتان), som er det oprindelige, og *quttn* (قطن), som meget vel kunne være indlånt. Vi kan så bemærke, at der er et ganske stort område i Europa, hvor bomuld ikke hedder *cotton*. På tyrkisk hedder bomuld *pamuk*, og det ord går igen i de tidligere osmanniske områder på Balkan, nemlig i serbisk, kroatisk, makedonsk, albansk, ungarsk og bulgarsk. Jeg har ingen oplysninger om det tyrkiske ords etymologi.

Henrik Holmboe

ÅRETS MANDELGAVE!

Nye danske ord med historie

Nye danske ord med historie fortæller historien bag ord og udtryk som *blog*, *dotcom*, *emoji*, *halalhippie*, *metroseksuel*, *prekariat*, *selfie*, *shitstorm*, *speeddating*, *vuvuzela* og *tænke ud af boksen*.

Bogen beskriver i alt 175 nyere ord og udtryk i det danske sprog. Hovedvægten er lagt på ord og udtryk opstået efter 1985, men der er også enkelte ældre med.

Nye danske ord med historie kan læses i et stræk – fra *adde* til *østarbejder* – men den kan også bruges som opslagsbog. Den hen-

vender sig til alle der interesserer sig for nyere ord og deres historie.

På de næste sider kan man læse nogle smagsprøver fra bogen, nemlig artiklerne om ordene *amagernummerplade*, *burkini*, *caffelatte* og *curlingforældre*.

Jørgen Nørby Jensen: *Nye danske ord med historie*. Dansk Sprognævns skrifter 49. Dansk Sprognævn 2016, 200 sider. Bogen kan købes i Dansk Sprognævns webshop (www.dsn-webshop.dk) eller hos boghandlen til en vejledende pris af 99 kr. >

A amagernummerplade

Ordet *amagernummerplade* har siden midten af nullerne været kendt som slangudtryk for en tatovering på lænden. Andre betegnelser er fx *amagerstempel* og *røvgevir*. Når stednavnet *Amager* indgår i betegnelsen, kunne det selvfølgelig være fordi der er flere tatoverede personer på Amager end i andre dele af landet, men det er dog næppe hele forklaringen.

Lændetatoveringer var meget populære i slutningen af 1990'erne, især blandt yngre kvinder, men moden skifter som bekendt hele tiden, og det der var in i går, er yt i dag. Og sådan er det også gået med lændetatoveringerne. Det er formodentlig det der er baggrunden for betegnelser som *amagernummerplade* og *amagerstempel*: Det er ikke længere smart og hipt og trendy at have en lændetatovering. I dag signalerer det simpelthen underklasse og lav status. Det er med andre ord kun noget man finder helt ude på Amager, langt væk fra de smarte steder i København!

Denne sproglige nedvurdering af Amager er ikke af ny dato. I gamle dage kunne man fx bruge ordet *Amager* om en grov løgnehistorie, dvs. en historie som kun en amagerbonde ville hoppe på. Og hvis man ville udtrykke at noget var en let sag, kunne man – nok mest i København – bruge talemåden: ”Det kan en Bonde paa Amager giøre”.

Det er formentlig denne – urimelige – opfattelse af Amager som den rene udørk befolklet med tåber og bonderøve som stadig florerer blandt visse københavnere, og som altså undertiden giver sig udslag i sproglige nydannelser som fx *amagernummerplade*.

Også i andre lande er lændetatoveringerne tilsyneladende blevet umoderne og socialt de-

klasserende. Om dette vidner betegnelser som tysk *Arschgeweih* ('røvgevir') og engelsk *tramp stamp* ('luderstempel').

B burkini (Burqini® Burkini®)

Hvad gør muslimske kvinder der gerne vil bade, men samtidig være tildækkede? Tja, siden 2007 har de i hvert fald kunnet ikklæde sig en *burkini*, dvs. en badedragt der dækker hele kroppen undtagen ansigt, hænder og fødder. Klædedragten stammer fra Australien og er designet af en libanesiskfødt indvandrer ved navn Aheda Zanetti. Ordet slog for alvor igennem da en lang række byer i Sydfrankrig i sensommeren 2016 indførte et forbud mod at bære *burkini* på stranden med den begrundelse at badetøjet er i strid med de franske regler om at holde politik og religion klart adskilte. Forbuddet var en mere eller mindre direkte konsekvens af terrorangrebet i Nice den 14. juli 2016, hvor 85 mennesker blev dræbt da en lastbil kørte igennem folkemasserne under fejringen af Bastilledagen. Forbuddet skabte stor debat, og et billede af tre politibetjente der tvinger en muslimsk kvinde på stranden i Nice til at tage sin *burkini* af, gik verden rundt. Den franske højesteret kendte efterfølgende forbuddet ulovligt.

Ordet *burkini* er sammensat af *burka*, der er noteret i dansk første gang i 1990, og *bikini*, der har været kendt siden slutningen af 1940'erne, og ordet er et eksempel på det man inden for sprogvidenskaben kalder teleskopord. Det er ord der er dannet ved at to ord så at sige er skudt ind i hinanden (ligesom rørene i en teleskopantenne) med det resultat at noget af udtrykkets mellemste del forsvinder. Mønstereksemplet er *motel*, som er dannet ved

teleskopering af ordforbindelsen *motorists' hotel*, dvs. 'bilisters hotel'. Her er sidste del af *motorist* og første del af *hotel* forsvundet, og tilbage bliver ordet *motel*. Andre teleskopord er fx *brunch* (af *breakfast* + *lunch*), *kolonorm* (af *kolossal* + *enorm*) og *minarine* (af *mini-mum* + *margarine*). Nyere eksempler er fx *blog* (af *web* + *log*), *normcore* (af *normal* + *hard-core*) og *prekariat* (af *prekær* + *proletariat*).

C

caffè latte

Caffè latte er en af de mest populære kaffedrikke på de danske caféer. Ordet er lånt fra italiensk og har været kendt i dansk siden 1992. *Caffè latte* minder om det som med et ældre lån fra fransk hedder *café au lait*, men kendere vil dog nok hævde at der er forskel på de to drikke.

Mens betydningen af ordet er ganske enkel, 'kaffe med mælk' (af *caffè* 'kaffe' og *latte* 'mælk'), er det noget andet med stavemåden, og ordet har ikke haft nogen helt let vej ind i dansk retskrivning. I tidens løb har man således kunnet støde på stavemåder som fx *caffè latte*, *caffèlatte*, *caffèllatte*, *cafèlatte* og *cafè latte*. Med *Retskrivningsordbogen* fra 2012 blev det imidlertid slået fast at den korrekte stavemåde er *caffè latte*.

Så er det trods alt gået noget nemmere med kortformen *latte*. Den kendes fra 1998 og er efterhånden blevet den almindeligste betegnelse for drikken (men hvis man bestiller en *latte* i Italien, må man nøjes med et glas mælk).

Caffè latte associeres i den offentlige bevidsthed ofte med en bestemt del af befolkningen, og man taler undertiden ligefrem om et særligt *caffè latte-segment*. Det dækker over den højtuddannede, vellønnede og globalt ori-

enterede del af befolkningen. De bor i storbyen og stemmer ofte radikalt. Betegnelsen er kendt siden 2005 og er ikke udpræget venligt ment.

curlingforældre

Curlingforældre er forældre der fejrer alle forhindringer til side for deres børn. Ordet hentyder til at man i spillet curling fejrer foran stenene for at de skal glide lettere. Det er dannet af psykologen Bent Hougaard og udbredt i forbindelse med bogen *Curling-forældre & Service-børn. Debat om vort nye børnesyn* fra 2000. Medvirkende til ordets udbredelse har det sikkert været at det danske kvindelandshold i curling fik sølv ved vinter-OL i 1998 og dermed gjorde sportsgrenen kendt i en bredere kreds. Hvis Bent Hougaard havde dannet ordet før 1998, var der næppe mange der havde gennemskuet billeddannelsen!

Bogtitlens *servicebørn* er børn der overbeskyttes og overforkæles. De kaldes også *curlingbørn* og fik i 2004 og 2008 selskab af hhv. *curlingmor* og *curlingfar*.

Efter en artikelserie i Svenska Dagbladet gjorde ordet *curlingforældre* i 2004 sit indtog i svensk (i formen *curlingföräldrar*). Her er det blevet endnu mere udbredt end i dansk; måske fordi curling er en større sport i Sverige end i Danmark

Et beslægtet begreb er *helikopterforældre* fra 2005. Det er forældre der "svæver" over deres børns liv og konstant holder øje med hvordan det går, så de er klar til at gribe ind hvis noget skulle udvikle sig i uheldig eller uønsket retning. Ordet, der ikke er lige så udbredt som *curlingforældre*, er lånt fra engelsk *helicopter parents*, der kendes fra 1989.

Til mor og mig

SPØRGSMÅL: Jeg har ledt efter artikler, videoer mv. der forklarer hvordan de personlige pronomener på dansk bruges i præpositionsforbindelser. For jeg mener at det er et omfattende problem at man bruger de personlige pronomener i nominativ i præpositionsforbindelser, fx ”Her får du et virtuelt postkort fra Ole og jeg”.

SVAR: Vi er enige med dig i at man ofte hører *jeg* brugt i stedet for *mig*.

Reglen siger at man bruger oblik form (formen kaldes også akkusativ), altså her *mig*, når ordet står som styrelse for en præposition (et forholdsord), fx *Pakkekalenderen kom altid fra mig*. I dit eksempel skal det altså være: *Her får du et virtuelt postkort fra Ole og mig*.

Tendensen til at bruge *jeg* er særlig stærk ved to sidestillede led efter en præposition, altså som i dit eksempel ”fra Ole og jeg”. Hvis der ikke er to sidestillede led, ville de fleste sagtens kunne høre at det skal være mig, jf. *Pakkekalenderen kom altid fra mig*.

Fænomenet har eksisteret i mange år, og beskrives ofte som hyperkorrektion, dvs. at man for ikke at lave én fejl, kommer til at lave en anden. Mange er blevet belært om at det ikke hedder *Ole og mig skal i biografen* men

Ole og jeg, og så tror de at hvis man skal tale pænt, så må man ikke sige *mig*.

I Sprognævnet har vi set *jeg*-fejlen på skrift allerede i 1963 og jævnligt gennem de mellemliggende år. Også i de ældre eksempler indgår det i konstruktioner med to sidestillede led.

Det er svært at konstatere om problemet er stigende. Ved søgninger i *Infomedia*, pressens samlede dataarkiv, kan man i hvert fald finde eksempler af typen:

Så jeg skal have billetter til min lillebror og jeg (Fredericia Dagblad, 24.7.2014).

Godt, siger han – og overlader trygt bekymringerne til min kone og jeg (Dagbladet Køge/Ringsted/Roskilde, 15.1.2011).

Da det desværre ikke er muligt at lave et søgeudtryk som kun finder de pågældende eksempler, kan man ikke sammenligne nutidige tekster med ældre tekster.

Den hyperkorrekte udgave med *Ole og jeg* irriterer tydeligvis mange sprogbrugere, og vi vil derfor tilføje et eksempel i stil med *Han sendte et brev til mor og mig* til den side vi har om pronomener på sproget.dk og i appen Sproghjælp.

IEM

Det gror på mig

SPØRGSMÅL: Jeg hørte forleden dag en ung mand sige om en ide han havde fået, at *den groede på ham*. Det synes jeg lyder mærkeligt – har I nogensinde hørt om dette udtryk?

SVAR: Ja, vi er faktisk stødt på udtrykket før, og som så meget andet kommer det fra engelsk. Her betyder udtrykket *grow on* 'vinde ved nærmere bekendtskab' (www.ordbogen.com), og det kan fx høres i ytringer som *Give Golf a try . It may grow on you* (www.urbandictionary.com). Udtrykket betyder altså noget i retning af at man bliver mere og mere glad for en ide eller et fænomen – ideen gror eller vokser simpelthen i ens bevidsthed. Selvom der nok er mange der ikke er stødt på udtrykket før, er det ikke helt nyt. Det ældste belæg vi har kunnet finde i Infomedia, presens samlede dataarkiv, er således fra 2005 og lyder *Musikken vokser på mig, hvis den knytter sig til en historie* (Jyllands-Posten 29. juli 2005).

Som nævnt er det ofte tanker eller ideer der gror eller vokser i bevidstheden, som i dette eksempel fra Lemvig Folkeblad 27. marts 2012: *Tanken om at få børn, selv om hun var single, groede på hende. Kunstig befrugtning fristede ikke*. Også mere konkrete ting som fx sange eller digte kan dog gro på en. Det gælder det næste eksempel, der handler om Kaj Munks digt Den Blaa Anemone, som kvinden i citatet lærte som barn sammen med sine søstre: *Vi syntes, den var ret irriterende,*

fordi den var så salvelsesfuld, men den har fyldt meget, og med tiden er den groet på mig. I dag synes jeg, den er meget smuk (Kristeligt Dagblad 29. marts 2016). Og endelig kan også andre mennesker gro på en (!) og dermed blive en del af ens liv og identitet: *Men det, at han var lige ved siden af mig på den måde, at man er syv elever på et hold, og vi var sammen hver dag, det betød, at han 'groede på mig', og jeg lærte ham at kende, før jeg blev forelsket i ham* (Alive.dk 15. juni 2012). Som det ses, er udtrykket sat i citationstegn, og det viser at skribenten har været klar over at der er tale om et udtryk som på daværende tidspunkt ville være ukendt for mange.

Det er karakteristisk for mange af de eksempler vi har fundet i Infomedia, at de findes i interviews med folk og altså gengiver talesprog. Udtrykket kan dog også findes i skriftsprog som i dette citat fra Information 2. juni 2006: *Byen var hverken smuk eller charmerende, og hun brød sig heller ikke rigtig om den tyske kunstscene. Alligevel blev hun ved med at forlænge sit ophold i Berlin, og langsomt begyndte byen at vokse på hende. I dag er minus vendt til plus*. Vi gætter dog på at udtrykket at *noget vokser eller gror på en* primært findes i talesproget og i det mere uformelle skriftsprog.

MHA

Litiumionbatteri

SPØRGSMÅL: Skal man skrive *litiumionbatteri* eller *litium-ion-batteri*? Jeg hælder selv mest til den første skrivemåde, men ser ofte den sidste. Hvad er rigtigt?

SVAR: Det ser ud til at der er tale om en ”almindelig” sammensætning bestående af *litiumion* og *batteri*, hvilket gør at den bør skrives uden bindestreger: *litiumionbatteri*. Skrivemåden med bindestreger i sammensætninger med *litiumion* ser dog ud til at være den mest almindelige: *litium-ion-batteri*, *litium-ion-akkumulator*. En sådan skrivemåde angiver i reglen at de to led, *litium* og *ion*, er betydningsmæssigt sidestillede og udtales med stærkt tryk på *ion* – en udtale som vi me-

ner at kende for disse sammensætninger. Der findes dog enkelte ”almindelige” sammensætninger der af visse sprogbrugere udtales med samme trykfordeling som sammensætninger med sidestillede led, fx *sygedagpenge*, der ofte udtales med stærkt tryk på *dag*.

Man kan sætte en bindestreg i sammensætningen for tydelighedens skyld: *litiumionbatteri*. Det hjælper dog næppe læseren særlig meget. Det er det første led, *litiumion*, der er vanskeligt at læse, idet *-ion* ligner en endelse mere end et led (jf. *stadion*, *million* og ord på *-tion*, *-sion* osv.). Det vil sandsynligvis være nemmere at læse sammensætningen hvis *ion* skrives med *j*. Så får vi *litiumjonbatteri*.

AÅJ

Strålevarme- og -kølesystemer

SPØRGSMÅL: Jeg skal oversætte den engelske ordforbindelse *radiant heating and cooling systems*. Så vidt jeg har forstået, er det køle-/varmesystemer der fungerer ved hjælp af stråling, og spørgsmålet er nu om vi på dansk kan skrive ’strålevarme- og -kølesystemer’, altså med to bindestreger? For alternativet må vel være at skrive det helt ud?

SVAR: I Retskrivningsordbogens § 57.2 om bindestreg i stedet for fælles ord del er der kun eksempler på enten udeladt sidste led (fx *søn- og helligdage* = ’søndage og helligdage’) eller udeladt første led (fx *haveborde og -stole*

= ’haveborde og havestole’). Det udelukker dog ikke at man på samme tid kan udelade både et sidste led og et første led, og en skrivemåde som *strålevarme- og -kølesystemer* i betydningen ’strålevarmesystemer og strålekølesystemer’ må således være teoretisk mulig. Imidlertid vil en sådan skrivemåde nok være temmelig svær at overskue for mange, og vi vil derfor anbefale at man nøjes med at udelade sidste ledet (”systemer”) og altså skriver *strålevarme- og strålekølesystemer*.

JNJ

Kamerika

SPØRGSMÅL: Hvor gammelt er ordet *Kamerika* (i betydningen 'Amerika'), og hvorfor siger man sådan?

SVAR: Ordet står ikke i en eneste ordbog over dansk, heller ikke i nogen slangordbøger. Helt ukendt er det dog ikke. En af medarbejderne her på Sprognævnet kan huske sin mor og moster sige både *Kamerika* og *Kameria*, og hvis man søger på internettet, kan man se at ordet stadig bliver brugt. Det er i hvert fald over 100 år gammelt. Den tidligste forekomst vi har kunnet finde, er fra 1870 i avisen *Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissements-Tidende*. I en lille notits om en indsamling til den franske hær kan man læse at en af bidragsyderne er "Manden fra Amerika".

Det er ikke helt ualmindeligt at steder har øge- eller kælenavne. Nørrebro og Vesterbro i København kaldes også af og til *Vesterbronx* og *Nørrebronx*. Her spiller man på ligheden mellem *bro* og *Bronx*, altså en bydel i New York. Vi kender det også fra *Gylland* for *Jylland*, hvor man spiller på ligheden med ordet *gylle*.

Kamerika minder dog ikke rigtigt om andre ord. Forklaringen på ordet er nok snarere at det er en spøgende og legende forvanskning af et velkendt ord. Noget lignende kendes fra udtryk som *bakke snagvendt* (i stedet for *snakke bagvendt*), der optræder i en sang fra børneprogrammet med frøen Kaj og papegøjen Andrea. Og mon ikke de legesyge og sprogligt kreative tøjdyr fra børne-tv ville foretrække en tur til *Kamerika* fremfor bare at tage til *Amerika*?

AK

Håndlavet eller håndlavede?

SPØRGSMÅL: Hedder det *Køb vores håndlavet smykker* eller *Køb vores håndlavede smykker*? Og hvorfor? Hvad er reglen?

SVAR: Det hedder *Køb vores håndlavede smykker*.

Hovedreglen er at man bruger den korte form foran et substantiv (navneord) i ubestemt form ental: *et håndlavet smykke, en hjemmelavet frikadelle, et nymalet skilt* osv. Den lange form bruger man i bestemt form ental og i flertal: *det håndlavede smykke, de håndlavede smykker, vores håndlavede smyk-*

ker, den hjemmelavede frikadelle, mors hjemmelavede frikadeller, det nymalede skilt, de nymalede skilte osv.

Når man undertiden ser skrivemåder som fx *nyopgravet kartofler, friskfanget ørreder, den prisbelønnet kunstner, ternet skjorter* osv. i stedet for *nyopgravede kartofler, friskfangede ørreder, den prisbelønnede kunstner, ternede skjorter* osv., skyldes det formodentlig at der blandt mange sprogbrugere er sket et udtale-sammenfald mellem endelserne *-et* og *-ede*. Og så vælges altså ofte den udtalenære form *-et* i skriften. >

Problemet opstår både ved perfektum participium (kort tillægsform) brugt som adjektiv (tillægsord), fx *vasket, lejet* (*vasket/vaskede duge?, den lejet/lejede bil?*) og ved egentlige adjektiver der ender på *-t*, fx *frisklavet, sribet* (*frisklavet/frisklavede salater?, de sribet/sribede skjorter?*).

Hvis man ikke kan finde ud af hvilken form man skal bruge, kan man prøve at skifte det problematiske ord ud med et ”alminde-

ligt” adjektiv, fx *dejlig* eller *rød*. Når det fx hedder: *et dejligt smykke – det dejlige smykke – de dejlige smykker*, så hedder det også: *et håndlavet smykke – det håndlavede smykke – de håndlavede smykker*. Og når det fx hedder: *en rød skjorte – min røde skjorte – deres røde skjorter*, så hedder det også *en sribet skjorte – min sribede skjorte – deres sribede skjorter*.

JNJ

Vi er vidne(r) til ...

SPØRGSMÅL: Hedder det ”vi er vidne til store forandringer” eller ”vi er vidner til store forandringer”? Skal man bruge ental eller flertal af *vidne*?

SVAR: Begge formuleringer må kunne forsvares. Ordbog over det danske Sprog (bind 26, 1952, ordnet.dk/ods) oplyser at udtrykket *være vidne til* bruges ’til angivelse af hvad man ser eller overværer, oplever’. Af ordbogens eksempler kan nævnes:

”I skal være Vidne til, hvorledes jeg bliver medhandlet” (Ludvig Holberg: Barselstuen, 1723)

”De unge Grubber var Vidne til denne Scene” (Villads Christensen: Vedbygaard, 1939)

Ordbogen tilføjer at man ”tidligere” også brugte formen *vidner* i forbindelse med et flertalssubjekt, og at udtrykket desuden forekom sammen med præpositionerne

i, om og på eller direkte sammen med en at-sætning, fx

”de befarede ofte Vejen i Midnattens Stund, og de var begge Vidner i, at de saa’ en lille mandelig Pusling med stor Slaghat paa Hovedet” (Svend Grundtvig (1824-1883): Danske Folkesagn. Udg. af Hans Ellekilde. I-II. 1944-48)

”De Engelske ere paa Strandbredden Vidne at tvende Skibe . . . blive forfulgte” (C.J. Møller: Kong Svend, 1808)

I vore dage er flertalsformen *vidner* (igen) helt almindelig sammen med et subjekt i flertal, og i Den Danske Ordbog (ordnet.dk/ddo) finder man således eksemplet ”De 125 tilskuerne . . . blev vidner til en underholdende første halvleg” (Mogens Behrendt: Tilfældet Sverige, 1983). Ordbogen giver dog konstruktionsoplysningerne ”NOGEN er vidne til NOGET/ at+SÆTNING”.

Det kan ikke regnes for en fejl at lade *vidne*

kongruere med subjektets tal, og den faktiske sprogbug er under alle omstændigheder vaklende på området.

JNJ

Solsystemet

SPØRGSMÅL: Må man skrive *Solsystemet* med stort begyndelsesbogstav, eller skal det være med lille?

SVAR: Man kan godt skrive *Solsystemet* med stort begyndelsesbogstav hvis man gerne vil det. Ifølge § 12.6. i Retskrivningsordbogen, 4. udg., 2012, kan der valgfrit skrives *Jorden* eller *jorden*, *Solen* eller *solen*, *Månen* eller *månen*, *Mælkevejen* eller *mælkevejen*. *Solsystemet* eller *solsystemet* (og *Universet* eller *universet*) er ikke nævnt, men kan med rimelighed tilføjes. Vi kan i øvrigt oplyse at både Den Store Danske og Wikipedia har valgt at skrive *Solsystemet* med stort.

AÅJ

AK	Anne Kjærgaard
AÅJ	Anita Ågerup Jervelund
ESJ	Eva Skaftø Jensen
IEM	Ida Elisabeth Mørch
JNJ	Jørgen Nørby Jensen
JS	Jørgen Schack
MHA	Margrethe Heidemann Andersen
PD	Philip Diderichsen
PJ	Pia Jarvad
SK	Sabine Kirchmeier

Mød os på Facebook og Twitter

Synes du at der er lidt lang tid til den næste udgave af *Nyt fra Sprognævnet*?

Så gå ind på vores nye profil på Facebook, eller følg os på Twitter.

Sprognævnet nøjes nu ikke længere med at forske i sproget på de sociale medier - vi er selv derude med billeder, videoer og gode og sjove fortællinger om vores sprog.

Klik dig ind på vores profil 'Dansk Sprognævn', følg os, del med venner og familie, og giv os et 'like'

Nyt fra Sprognævnet

2016/4 · december

Nyt fra Sprognævnet bliver gratis
og digitalt fra 2017

1

Om ordet *kickoff*

2

Sprog og kommunikation i digital borgerbetjening

5

Cotton – et supplement

6

ÅRETS MANDELGAVE!

Nye danske ord med historie

7

SPØRGSMÅL OG SVAR

10

Til mor og mig

10

Det gror på mig

11

Flere spørgsmål og svar

12-15

Næste nummer udkommer i marts 2017

Ansvarshavende redaktør: Sabine Kirchmeier

Redaktionssekretær: Jørgen Nørby Jensen

ISSN 0550-7332

Layout: Falcon Grafisk Design · Dtp: Jannerup A/S

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster 120 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan kun tegne abonnement hos Sprognævnet.

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

Abonnement mv.:

Telefon: 33 74 74 11 eller
adm@dsn.dk

Spørgetelefon: 33 74 74 74

(Mandag-torsdag 10-12 og 13-15)

www.dsn.dk

www.sproget.dk